

emlékEztető

EMLÉK PONT
FÉL ÉVSZÁZAD VÁSÁRHELYEN

2016
3-4

Emlékeztető

Főszerkesztő

Dr. Miklós Péter

Szerkesztőbizottság

Dr. Bank Barbara

Prof. Dr. Gulyás László

Dr. Kiss Gábor Ferenc

Prof. Dr. Szakály Sándor

Vincze Gábor

ISSN 2063-6245 (online)

ISSN 2498-6577 (nyomtatott)

www.emlekpont.hu

Megjelenik

évente négy számmal, két kötetben

a Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ – Emlékpont

(6800 Hódmezővásárhely, Andrássy út 34.)

kiadványaként.

Felelős kiadó: Dr. Miklós Péter intézményvezető

Nyomás és kötés: Norma Nyomdász Kft.

6800 Hódmezővásárhely, Rárósi utca 10.

Tartalom

ELŐSZÓ.....	7
-------------	---

TANULMÁNYOK

Urbancsok Zsolt

Együttműködés és egymás mellett élés

Zsidók és magyarok a tizennyolcadik században Makón.....	8
--	---

Glässer Norbert

A messiási kor előjelei?

Az antiszemitizmus vallási értelmezései

<i>a két világháború közötti budapesti orthodox zsidó sajtóban.....</i>	14
---	----

Nagy István

A kecskeméti zsidóság a Horthy-korszakban

.....	21
-------	----

Czingel Szilvia

„Glück Lipót Lajos krémtúrója”

– avagy egy neológ zsidó család életmódja Szegeden a holokauszt előtt.....	29
--	----

Bányai Viktória

Vidéki zsidó iskolák a Holokauszt után

– külön tekintettel Hódmezővásárhelyre.....	40
---	----

Szűcs Tímea

A Magyarországról a mai Izrael területére telepedettek sorsa (1945–1949)

.....	45
-------	----

Kovács Benedek

Összefoglaló a holokauszt iskolai feldolgozásának tapasztalatairól a szentesi Zsoltos Ferenc Középiskolában

.....	50
-------	----

MŰHELY

Zinner Tibor

Szembenézés	55
--------------------------	----



Krisch András

A hűség „jutalma”

A németek elűzése Sopronból, 1946 66

T. Molnár Gizella

A magyarországi német nemzetiség identitásvesztése

Nemzetiségpolitikák 1945 után 75

Bagyinszky Marianna

A csehszlovák–magyar lakosságcsere mikrotörténeti vonatkozásai

A hontalanság évei Gútán és Medgyesegyházán 82

Tóth István

A lakosságcsere hatása a dél-alföldi szlovákokra

Levelek az újhazából az óhazába, 1947–1948 92

Szincsek György

Rendhagyó komlói tájszótár 97

SZEMLE

Tábori lelkeszből tudós egyháztörténész

Zeman Ferenc 102

Pusztai hagyományok

Nagy Gyöngyi 104

LAPSZÁMUNK SZERZŐI 107

A második világháború után morális koalíció volt kialakulóban a zsidókérdéssel kapcsolatban, részben nemzetközi politikai elvárás miatt, részben a hazai demokratikus berendezkedésből fakadó antidiszkriminációs törekvés következtében. A hivatalos viszony a nemzeti és etnikai kisebbségekkel szemben megváltozott, állampolgári egyenjogúságukból

új lehetőséget teremtett, hogy végre a társadalom egyrangú tagjaivá válhassanak. A baloldali ideológiai törekvései is csalogatók voltak a zsidóság számára, miszerint nemre, vallásra és fajra való tekintet nélkül mindenki a társadalom egyenjogú tagja lehet. Mivel a magyar zsidók deportálását egy keresztény-nemzeti eszmét képviselő hatalom támogatta, a Magyarországon maradt zsidók sokan előszere-ttel csatlakoztak a kommunista párthoz, bízva az egyenlőségre épülő társadalom létrehozásában.²

A zsidóüldözések jóvátétele már a kezdetektől fogva ellentmondásos volt. Ennek oka volt az ország gazdasági helyzete, mely ekkora háborús károkat képtelen volt megtéríteni. A magyar nemzeti vagyont jelentős részét elhurcolták, a viszonyok rendezése és a gazdaság újraindítása elsőbbséget élvezett. A zsidóság veszteségeit egy kalap alá vették az általános háborús pusztítás okozta károkkal.³

A munkaszolgálatokból, a gettókban, a védett házból és a koncentrációs táborokból való szabadulás után hazatért magyar zsidók sok esetben nem találták a helyüket. Vagyontárgyaik, amiket hátrahagytak eltűntek, házaikat, lakásaikat már más vette birtokba vagy lebombázták. Egyéni életutak is alátámasztják ezt, köztük Chava Lustig emlékei a második világháború utáni helyzetükről. A gettóból kiszabadulva testvérével első útjuk a szülői házba, régi otthonukba vezetett. Itt a legnagyobb meglepetésükre már nem szüleiket találták, hanem egy idegen családot, akik csak többszöri kérés után engedték be őket régi otthonukba, ahol mint megtűrt személyek élhettek.⁴

Voltak, akik a munkatáborokból, koncentrációs táborokból csak több hónappal, valaki több, mint egy évvel később tért vissza Magyarországra, sok esetben testileg és lelkileg is megviselt állapotban. Ezt a visszaemlékezők is megerősítik, akik a vészkorszak utáni életről, a várakozásról és reményről számoltak be.

Szűcs Tímea

A Magyarországról a mai Izrael területére telepedettek sorsa (1945–1949)

fakadóan támogatták kulturális autonómiájukat, a szabad vallásgyakorlás és hagyomány ápolásának lehetőségével. A magyar állam 1945-től egyfajta jóindulatú semlegességet tanúsított a zsidóság identitásának kérdésében. Ezen kívül a magyar államrend 1930-as évek vége óta először engedte, és bizonyos értelemben támogatta is a zsidó identitás cionista mozgalomban való kibontakozását, s ezzel együtt közvetetten hozzájárult a magyarországi zsidóság kivándorlásához.¹ A zsidókérdés a többségi társadalom részéről, a keresztény középosztály köreiben is új értelmezést kapott, hiszen már nem tudtak támaszkodni a hatalom tekintélyére. Az antiszemitizmus nem szűnt meg, viszont új értelmezést kapott. A zsidó tőke befolyásoló tényezője a háború előtti korszakhoz képest jelentősen meggyengült. A zsidóság újra betölthetett állami és hivatali pozíciókat, ami a talajvesztettek és az elmúlt évtizedek sikertelen asszimilációs kísérleteiben csalódottak számára egy

1 Karády Viktor: Szociológiai kísérlet a magyar zsidóság 1945 és 1956 közötti helyzetének elemzésére, VI. A kivándorlás, a kiválás legfelsőbb foka 41–42. In: Karády Viktor – Kende Péter – Kovács András – Sanders Iván – Várdy Péter: Zsidóság az 1945 utáni Magyarországon, Magyar Füzetek kiadása, Párizs 1984.; Miklós Péter: Az identitás szerveződés kérdései a magyar zsidó polgárcsaládokban: Esettanulmányok a huszadik század első feléből. In: A család egykor és ma. Szerk. Barna Gábor, Kiss Endre. Szeged – Budapest, 2014. 211–221.

2 Kovács András: A zsidókérdés a mai magyar társadalomban III., 9. In: Karády Viktor – Kende Péter – Kovács András – Sanders Iván – Várdy Péter: Zsidóság az 1945 utáni Magyarországon, Magyar Füzetek kiadása, Párizs 1984.

3 Braham, Randolph L.: Magyarország és a holokauszt – Erőfeszítések a múlt megszüntetésére, Beszélő Online, 2002. 7. évfolyam, 4. szám <http://beszelo.c3.hu/cikkek/magyarorszag-es-a-holokauszt> (A letöltés időpontja: 2016. október 30.)

4 Interjú Chava Lustiggal



„...hazautazott és azt tette, amit ebben a helyzetben tenni lehetett: várta őket. Végül is csak az egyik lánya, Lilly érkezett vissza Auschwitzból. Majdnem kopaszon, testi-lelki roncs, árnyéka önmagának. [...] Sokkal később, majdnem egy év múltán jött meg Pali anyja, Szerén néni.”⁵

Azon zsidók, akik a holokauszt előtt büszke zsidónak, de még büszkébb magyarnak tartották magukat, csalódottságuk hatalmas volt. Nem volt ritka, hogy aki a koncentrációs táborokban életben maradt, nem akart visszatérni anyaországába, amely kiszolgáltatotta őt. „Ahol meg vagy győződve, hogy te magyar vagy. [...] Elvisznek mindenkit, bezárnak gettóba, mindent elvesznek. És most nem a háborúról beszélek, hanem rólunk, zsidókról [...] Ahol nem vettek minket emberszámba, [...] nincs ott egy perc maradnivalóm sem.”⁶

A véskorszak után szinte nem volt olyan zsidó família, aki ne gyászolta volna valamely hozzátartozóját. A gyökérvésztettség, a családi diaszpórák megritkulása, elvesztése szintén hatalmas befolyásoló tényező volt az ország elhagyásának fontolóra vételénél.⁷ Érthető okokból az ország újjáépítésben sem akartak részt venni azokkal az emberekkel, akik a háború előtt vagy alatt megfosztották őket vagyონuktól, ingóságaitól. Másrészt Izrael állam megalakulásának gondolata, mely a társadalmi veszteségeket, a család és az egzisztencia elvesztését a kivándorlók számára pozitív tartalommal töltötte meg, megadta nekik az összetartozás és összetartás érzésének lehetőségét.⁸ A deportálás elszakította a zsidó embereket a korábbi nemzeti kötődéseiktől. Azzal a nagy megrázkódtatással szembesültek, hogy őket nem tekintik teljes jogú állampolgárnak saját országukban. A táborban csak egyetlen kötődés, kapocs, identitás maradt számukra a zsidóságuk. És nem csak vallási alapon, hanem a szekularizált életben is. Holott, a táborban nem is tudtak beszélni egymással a különböző országokból érkező zsidók, hiszen eddig más nyelv, kultúra, szabályok, körülmények között éltek. Tehát ezen emberek számára a zsidó identitás már teljesen más tartalommal töltődött meg.⁹ Túlélve a holokausztot, fogékonyak lesznek egy önálló zsidó

állam gondolatára, ahol a korábbi kötődésekhez képest, a legvégsőnek maradt, legmélyebbé váló identitás köti össze a sok helyről érkező zsidókat. Így saját lehetőségeiket mérlegelve a második világháború után életben maradt magyar zsidóságnak el kellett döntenie, hogy érdemes-e, helyes-e és tud-e tovább a magyar társadalomban élni vagy sem.¹⁰

A KIVÁNDORLÁS LEHETŐSÉGE

Több út állt a kivándorlók előtt, mellyel kijuthattak Palesztina földjére, de a legfőbb szervező és megvalósító a második világháború után a cionista mozgalom volt, mely 1945-ben erősödött meg igazán. Fontos feladatuknak tartották a hitközségi iskolahálózat fejlesztését, a vallásgyakorlattal kapcsolatos újításokat, de a háború után ételt is osztottak. A legfontosabb és legmeghatározóbb szerepük azonban a zsidóság kivándorlásának megszervezése és megvalósítása volt, amely során az elsődleges cél Palesztina, majd a független állam kikiáltása, 1948. május 14. után pedig már Izrael volt.¹¹ A cionista mozgalom teljes létszáma (a bejegyzett tagok alapján) 1948-ban közel 15 000 fő volt.¹² A benne aktívan résztvevő fiatalok többsége fő céljaul tűzte ki, hogy Palesztinába, az „ősi földre” vándoroljon. A későbbi beilleszkedést elősegítve a mozgalom táborokat működtetett, ahol a fiatalokat felkészítette, és átképezte a távoli telepes életre. A táborok működéséhez szükséges anyagiak meghatározó részét az American Joint Distribution Committee biztosította. Itt az állattartással és a mezőgazdasággal kapcsolatos fontosabb ismereteket sajátíthatták el, hogy megérkezésük után a kibucokban¹³ is helyt álljanak.¹⁴ Chava Lustig a cionista mozgalom keretein belül közel 2 évig mezőgazdasági képzést kapott, ahol tehenészetet tanult. Ezen kívül a kivándorlás utáni lehetséges háborúra is felkészítették, kurzusok keretében sajátíthatta el a fegyverhasználat alapjait.¹⁵

10 Karády, 1984. 85.

11 Uo. 94–96.

12 Komoróczy Géza: A zsidók története Magyarországon. II. köt. (1849-től a jelenkorig), Pozsony, 2012. 936.

13 Izraelben az önálló mezőgazdasági település alapformája

14 Komoróczy, 2012. 937.

15 Interjú Chava Lustiggal

5 Avri Róbert Shacham: Itthon-otthon. Szeged 2004. 40.

6 Interjú Chava Lustiggal

7 Karády, 1984. 97–99.

8 Uo. 96.

9 Stark Tamás: Zsidóság a véskorszakban és a felszabadulás után (1939–1955), Budapest, 1995. 95.



A cionista mozgalom nem csak a felkészítésben, de a kijutásban is segítséget nyújtott azoknak, akik az alija¹⁶ lehetőségével élni szerettek volna. A háborút követően a palesztinai cionista pártok, intézmények küldöttei (sliachok) érkeztek Magyarországra és kezdték el szervezni a kivándorlást, sokszor illegálisan. A határok átlépésénél az adott országok cionista szervezetei nyújtottak segítséget, melyek egy nagyon jól működő rendszer egységei voltak és az út elejétől a végéig igyekeztek biztosítani a védelmet és hasznos információkkal látták el a kivándorlókat. A kezdetekben a Budapest–Sopron–Wiener Neustadt útvonalon hagyták el az országot és folytatták útjukat valamely tengeri kikötő felé (fő célpont Olaszország volt), de később már a Szabadka–Zágráb irányt is igénybe vették.¹⁷ Chava Lustig erről így számolt be: teherautóval Magyarországról átvitték őket a határon Bécsbe, ahonnan folyamatosan a mozgalom segítőinek, a helyi cionistáknak az utasításait követték. Az Alpokon keresztül Olaszország felé gyalogoltak, ahol mindig figyelniük kellett, hiszen illegálisan tartózkodtak a területen. Ha a hatóságot megtalálják, visszatoloncolják őket a kiinduló országba, mivel Nyugat-Európa országainak szinte mindegyikében szigorú bevándorlási törvény volt érvényben.¹⁸

A háború utáni közvetlen években a kivándorlás gondolata főleg a fiatalabbak körében volt népszerű. Ennek legfőbb oka, hogy a vészkorszakot, a deportálást, a háború utolsó hónapjait nagyobb eséllyel az erősebb és egészségesebb fiatal generáció élte túl, így a zsidó populációban a háborút követő években az átlagosnál nagyobb volt ezen korosztály aránya. Szintén az említett csoport kitelepülését erősítette az, hogy saját családdal még nem rendelkeztek, így sokkal mobilisabbak voltak, mint a nagyobb családot eltartó idősebb generációk. Illetve a társadalomnak ez az a része, amely leginkább képes az emigrációval járó terheket elviselni. Az a hosszú távú befektetés, amely egy társadalomba való sikeres beilleszkedéshez és boldoguláshoz szükséges, mint például az új

kapcsolati rendszerek kialakítása társadalmi, gazdasági és kulturális területen, sokkal valószínűbb, hogy a fiatalok esetében megtérül. Az említett tény az is megerősíti, hogy a cionista szervezetek, mint az elvándorlás főszervezői főleg azokat a fiatalokat gyűjtötték össze, akik részben vagy egészben elvesztették családjukat. Az idősebb generáció inkább az egzisztenciális szempontokat tartotta előrébb valóknak, így sokan a biztos maradás mellett döntöttek. Befolyásoló tényező volt még, hogy a cionizmus a hagyományosabb értékeket képviselő polgárság tagjai számára kevésbé volt vonzó. Sokuknak maradt tőkéje vagy visszakapta vagyona egy részét, valamint szak tudásuk révén könnyebben vissza tudtak illeszkedni a társadalomba. Számukra a palesztinai bizonytalan kibuc-élet kevésbé tűnt jó alternatívának.¹⁹

A kivándorlási hullám a háború alatt és az azt követő években magasabb volt (1939–1945: 4 400 fő), azonban 1947-re ez a szám csökkent (1946–1947: 1 900 fő).²⁰ Ennek oka nagy valószínűséggel az volt, hogy a vészkorszakot túlélő zsidóság helyzete optimalizálódott, és elkezdtek építeni új életüket a gazdaságilag lassan erősödő Magyarországon, így a kivándorlás lehetősége már kevésbé jelent meg, mint alternatíva. A holokauszt utáni csalódottságot, a család megritkulását, az egzisztencia elvesztését felváltotta egy másfajta motiváció, mely kivándorlásra ösztönözte a magyar zsidóságot. Ez a diktatúra fokozatos kiépülése, az állampolgári jogok korlátozása, a magántulajdon államosítása, a polgári rétegek fokozódó üldözése, illetve Izrael állam megalakulása volt, mely ismét növelni kezdte a kivándorlók létszámát (1948: 3 800 fő, 1949: 6 844 fő).²¹

PALESZTINA (IZRAEL), MINT FŐ CÉLPONT

A második világháború kitörésétől kezdődően a Palesztinában élő cionisták elsődleges célja volt, hogy létrehozzák saját államukat, azonban a terület tényleges birtokosa Anglia volt, amely az ország létrejöttét nem támogatta. Még 1946-ban is meghatározták a bevándorlási kvótát, mely havonta maximum 1 500 fő új telepes számára engedélyezte a belépést Palesztina területére. Ennek érdekében

16 Zsidó származásúak Izrael államba (1948. május 14. előtt Palesztinába) történő letelepedése

17 Erdei András: A magyarországi zsidóság migrációja (1945–1955) – Befejezetlen múlt, Beszélő Online, 2004. április, 9. évfolyam, 4. szám, <http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-magyarorszag-i-zsidosag-migracioja-1945%E2%80%931955> (A letöltés időpontja: 2016. október 23.)

18 Interjú Chava Lustiggal

19 Karády, 1984. 107–108.

20 Stark, 1995. 102.

21 Uo. 94.



igyekeztek megakadályozni az illegálisan érkező zsidók bevándorlását.²² Mivel többségük tengeri útvonalon érkezett, a kikötők őrzése kiemelt szerepet játszott. Több hajót visszafordítottak, Ciprus felé irányítottak és internáló táborokba zártak vagy elsüllyesztettek több száz zsidó menekülttel a fedélzeten. Voltak azonban, akik az angolokat kijátszva, titokban szálltak partra.²³

A Szovjetunió, Sztálinnal az élen, még a brit mandátum alatt is támogatta Izrael létrejöttét, hogy Anglia befolyását csökkentse a közel-keleten, illetve az újonnan létrejövő államban egy új szocialista szövetségest látott. E kapcsolat látszólagos fenntartására Palesztina is törekedett, hiszen igényt tartott a szovjet blokk országaiból érkező zsidó bevándorlókra is. A másik nagyhatalom, az Egyesült Államok Roosevelt halála után Truman taktikai okok miatt sürgette a zsidó állam megszületését, hisz a közelgő választásokon számított a tehetős amerikai zsidók segítségére. 1947-ben az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlése külön arab és zsidó államok mellett tette le voksát.²⁴ Az arabok ellen vívott harcok és az angol mandátum lejárása után, 1948. május 14-én David Ben-Gurion felolvasta a Függetlenségi Nyilatkozatot és kikiáltotta Izrael függetlenségét. Az új független ország már szabadon beengedhette a menekült zsidókat, hajójuk szabadon kiköthettek az országban. Izrael elsőrendű politikai célja az új bevándorlók, az aliják²⁵ összegyűjtése volt.²⁶ Az épülő állam alacsony kritériumokat támasztott, a letelepedési engedély kézhezvételéhez elég volt, ha anyai ágról igazolni tudta zsidó származását. Ez rövid időn belül a fiatal ország népességének növekedéséhez vezetett.²⁷ A függetlenség kikiáltásakor az ország lakossága közel 650 000 fő volt, 10 évvel később ez a szám már megközelítette a 2 millió főt.²⁸

Izrael állam megalakulása után az ország építéséhez, az embertömegeken kívül, nemzetközi elismerésre és pénzre volt szükségük. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió után az európai és Európán kívüli országok is lassan elismerték az önálló államot, 1949-ben pedig már az Egyesült Nemzetek Szervezetének tagállamává választották. Pénzügyi támogatásban sem volt hiány, melyet a világ különböző pontjain élő módosabb zsidók, a cionista szervezetek, a német jóvátétel és az amerikai bankok kölcsönei biztosítottak.²⁹

Magyarországról a legális kivándorlásra való jelentkezést először a kerületi, majd a hitközségi bizottságok véleményezték, a legfőbb szempontok között vizsgálták a család nagyságát, anyagi helyzetét és életkori átlagát. A teljesen pozitív elbíráláshoz az útlevél mellé csatolni kellett a szállító hajótársasággal kötött szerződést is.³⁰ Véltetően a hosszadalmas procedura és a bizonytalan végeredmények miatt az illegális határátlépők száma és a cionista mozgalom aktivitása is megnőtt.³¹ A hatalmi pozíciót betöltő személyek tisztában voltak az illegális kivándorlással, mely felett sokszor szemet is hunytak. Az esetek többségében ennek nem elhanyagolható anyagi okai voltak: a kivándorló után itt maradó, állam által felhasználható gazdasági eszközök, létesítmények, ingatlanállomány, illetve a tisztázatlan kárpótlások ügye. Ezen kívül fontos megemlíteni, hogy ebben az időszakban Sztálin bízott abban, hogy a létrejövő zsidó állam a Szovjetunió szövetségese lesz. Magyarországot és az elvtársakat a felsőbb érdek arra kényszerítette, hogy nagyobb fennakadások nélkül engedélyezzék az illegális kivándorlást, a megvesztegetés eszközéről sem megfélemlítve. Így 1948-ig a kivándorlás lehetősége nyitva maradt a magyar zsidóság számára.³²

A szovjet politika megváltozása, mellyel az antiszemitizmus és az Izrael-ellenesség felerősödött, a cionista mozgalmat felszámolták, a magyarországi diktatúra jogfosztó intézkedései nyomán egyre nehezebbé vált a zsidók kivándorlása is.³³ A fiatal állam, Izrael tárgyalásokat kezdeményezett Magyarországgal

22 Johnson, Paul: A zsidók története. Budapest, 2011. 625–631.

23 Stark, 1995. 93.

24 Johnson, 2011. 625–631.

25 Zsidó származásúak Izrael államba (1948. május 14. előtt Palesztinába) történő letelepedése

26 Komoróczy, 2012. 966–967.

27 Erdei András: A magyarországi zsidóság migrációja (1945–1955) – Befelejtetlen múlt, Beszélő Online, 2004. április, 9. évfolyam, 4. szám, <http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-magyarorszag-i-zsidóság-migrációja-1945%E2%80%931955> (2016. november 6.)

28 Raj Tamás: Izrael állam és a modern zsidóság <http://www.zsido.hu/tortenelem/modern.htm> (A letöltés időpontja: 2016. november 1.)

29 Szabó Csaba: Dokumentumok a zsidó kivándorlás történetéhez (1948–1953). 157–158. Levéltári közlemények, 75. https://library.hungaricana.hu/hu/view/LeveltariKozlemenyek_75/?pg=0&layout=s (A letöltés időpontja: 2016. november 17.)

30 Erdei András: i. m.

31 Stark, 1995. 94.

32 Erdei András: i. m.

33 Komoróczy, 2012. 976–980.

a diplomáciai csatornák felhasználásával. A magyar vezetés elvileg támogatta a kivándorlást, azonban ezt feltételekhez kötötte. Izrael 1949-es kérését, miszerint 50 000 fő magyar zsidó befogadását tervezné, a magyar vezetés nem támogatta. Az 1949. október 20-án megkötött szerződés értelmében évente 3 000 fő kijutását engedélyezte Magyarország. Az elbírálásnál azok élveztek előnyt, akik rokonai már 1949 előtt letelepedtek Izraelben, illetve preferálták az 55 év feletti személyeket. A 3 000 főn felül még engedélyezték a már feloszlott cionista szervezetek vezető pozícióit beöltők kivándorlását, melyet 40 főben határoztak meg. Magyarország anyagilag jól járt, hiszen térítést kapott a kiengedett személyek után. A két ország közötti szerződésben meghatározott alacsony kivándorlási számok mellett a kijutás megszervezése és végrehajtása is a szükségesnél több időt vett igénybe. 1948-ban 3 463, 1949-ben 6 844, 1950-ben pedig már jóval kevesebb 2 732 fő vándorolhatott ki Izraelbe az állam engedélyével. 1950 nyarára az ország minden határszakaszát lezárták, illegális kivándorlásra aligha volt lehetőség, így az egyetlen lehetőséget a diplomácia jelentette.³⁴

A fiatal országba áramló bevándorlók többsége a holokauszt utáni Európából, illetve a környező arab országokból érkezett. Azonban szerte a világban csalogatóvá vált az újonnan megalakult Izraelbe vándorlás gondolata. Az állam segítette és anyagilag támogatta a több, különböző országból érkező és eltérő kultúrájú zsidókat, de ehhez elengedhetetlen volt, hogy a bevándorló is mindent megtegyen beilleszkedése érdekében. A héber nyelv elsajátítása kulcsfontosságú volt és sok esetben a kibuc-élet miatt új foglalkozást kellett tanulniuk. Ezen kívül több visszatelepülés kérelemnél megjelenik az új klímához való alkalmazkodás problémája is.³⁵ Akik ezen nehézségekkel nem tudtak megküzdeni, sokan visszavágytak szülőhazájukba. Azonban számos kivándorló életútja, akik az új hazába érkezve megküzdöttek a

beilleszkedés sokszor több éves nehézségével, a héber nyelv megtanulásával és az új szakma elsajátításával, az identitás kérdésével, jól példázza, hogy lehetett új életet felépíteni Izraelben a vészkorszak után. Fontos azonban kiemelni, hogy ezeket nem lehet kizárólagosan tárgyalni, minden életút egyedi.

Deutsch Péter tizenegy évesen vándorolt ki Izraelbe, s az új élet lehetősége feloldotta Magyarországhoz való kötődését. Olyannyira, hogy évtizedek óta nem beszélte régi anyanyelvét, a magyarsághoz való kötődésének szinte egyetlen bizonyítéka a magyar útlevele.³⁶

Chava Lustig csalódottsága hatalmas volt a holokauszt után. Az izraeli új élet a kezdetekben embert próbáló feladatok elé állította. A kezdeti kibuc-életből kiválva Cfát városába költözött, hogy az új nyelvet elsajátítsa és továbbtanuljon. Később speciális igényű gyerekek tanításával foglalkozott. Ma már az izraeli társadalom teljes értékű tagjának érzi magát. A magyarságával kapcsolatos keserűség azonban benne él, gyermekeinek szánt szándékkal nem tanította meg a magyar nyelvet.³⁷

Rónai András híres magyar gyerekszínész volt, aki a több éves kibuc-élet és a héber nyelv elsajátítása után visszatérhetett eredeti szakmájához, a színészethez. Az új hazában megtalálta számításait, de magyar identitását nem feledte, igyekezett a két ország közötti kulturális kapcsolatokat fejleszteni, s amikor tudott szülőföldjére látogatott.³⁸

Avri Róbert Shacham érzései vegyesek. A magyar nép iránt nem érez haragot, ugyanakkor nem tudta elfelejteni zsidóság ellen elkövetett bűnöket. A kivándorlása után, amint tudott Magyarországra látogatott, imádja Magyarországot, Budapest pedig a legszebb város a szemében. Magát már izraelinek vallja, de el nem feledhető kötelék fűzi Magyarországhoz.

36 Interjú Deutsch Péterrel

37 Interjú Chava Lustiggal

38 Kiálts rám! S fölkelek! Tanulmánykötet a holokauszt 70. évfordulója alkalmából. Szerk. Pécsi Tibor, Szobota István. Budapest, 2014. 50–51.

34 Uo. 976–979.

35 Szabó Csaba: i. m.

